

Список використаних джерел

1. Morgenthau H. Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace / Revised by K.Thomson and W. Clinton. Boston: McGraw-Hill, 2006. 752 p.
2. Моргентау Г. Вікіпедія: Вільна Енциклопедія. 11 вересня 2023 року UTC 13:22 [цитовано 15 березня 2024 року]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D0%BD%D1%81_%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%83 (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Самчук З. Повернення епохи Realpolitik: принцип задоволення проти принципу реалізму. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2018. Вип. 2. С. 61-89.
URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/samchuk_povernennia.pdf (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. Кравченко Н. Б.. Теорія міжнародних відносин. Національний університет біоресурсів і природокористування України: навчально-методичний посібник. Київ. 2019. 210 с.
URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u362/kravchenko_n.b._nmposibnik-2019-teoriya_mizhnarodnih_vidnosin.pdf (дата звернення 03.01.2024 р.).
5. М. З. Мальський, М. М. Мацях. Теорія міжнародних відносин. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 461 с.
6. У НАТО розповіли про перспективи підтримки України та Ізраїлю. Аналітичний портал «Слово і діло». 21.10.23. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/21/novyna/bezpeka/nato-rozprovily-pro-perspektyvy-pidtrymky-ukrayiny-ta-izrayilyu> (дата звернення 03.01.2024 р.).

Попадик Олег Євгенійович

Здобувач третього рівня вищої освіти

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОНЦЕПЦІЯ "БАЛАНС СИЛ": ЇЇ ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Концепція "баланс сил" є однією з найважливіших категорій, яка відображається через стан взаємодії між різними суб'єктами - країнами і їх здатність контролювати або протистояти один одному.

Уперше концепція «баланс сил» була сформульована у 1638 р. Максимільєном де Бетюном Сюлі у його праці «Мемуари мудреця та королівська державна економіка»). Він зазначив: «Жодна держава не повинна бути достатньо могутньою, щоб накидати свою волю решті держав». Його ідеї були втілені у 1648 р. укладенням Вестфальського миру. У 1742 р. ця концепція знайшла відображення у проєкті під назвою «Політична схема, Великий проєкт Генріха Великого» [1, с. 684].

Концепцію «балансу сил» досліджували багато зарубіжних вчених, серед яких: Р. Вагнер, Е.Б. Гаас, Дж. Г. Герц, Д. Зіннес, М. Каплан, Г. Кіссінджер, Д. Л. Оппенхайм та інші. Це питання досліджували також деякі вітчизняні вчені, а саме: В. Л. Манжола, А. О. Осмоловська, М. В. Примуш, В. Х. Ярмакі, Х. П. Ярмакі.

Поняття «балансу сил» завжди було ключовим для розуміння динаміки міжнародних відносин, зокрема у періоди війн та перемир'їв. У сучасній науці та політиці концепція «баланс сил» активно використовується в аналізі геополітичних конфліктів та стратегій держав. Важливість підтримки балансу сил особливо відчутна у сучасному світі через наявність багатьох держав з різними інтересами та можливостями.

У зв'язку з останніми подіями, такими як напад Росії на Україну, погроза ядерною зброєю, напад Палестини на Ізраїль, підтримка балансу сил стає головним завданням міжнародної політики окремих держав і міжнародних організацій, з чого випливає необхідність подальшого дослідження даної концепції.

Концепція «балансу сил» певною мірою відображена в основоположних принципах міжнародного права, які містяться у Статуті ООН. Так, у ч. 1 ст. 2 Статуту ООН закріплений принцип суверенної рівності держав [2], згідно з яким кожна держава, що є Членом ООН зобов'язана поважати суверенітет інших держав, кожна держава має рівне право на незалежність та територіальну цілісність, право бути учасником міжнародних організацій, об'єднуватись з іншими у міжнародні альянси, підписувати міжнародні договори тощо.

Важливим для балансу сил також є принцип незастосування сил або погрози силою, згідно з яким «усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із Цілями Об'єднаних Націй» (ч. 4 ст. 2 Статуту ООН) [2].

Безпечно, велику роль для підтримки балансу сил мають принципи, визначені у Заключному акті наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року. Згідно з принципом непорушності кордонів, «держави-учасниці розглядають як такі, що не порушують кордони один одного, а також кордони

всіх держав у Європі. Тому вони повинні утримуватись зараз і в майбутньому від будь-яких посягань на ці кордони, від будь-яких вимог чи дій, спрямованих на захоплення та узурпацію частини чи всієї території будь-якої держави-учасниці...» (ст. 3).

Схожим є принцип територіальної цілісності, згідно з яким держави-учасниці «утримуватимуться від будь-яких дій, несумісних з цілями та принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй, проти територіальної цілісності, політичної незалежності чи єдності будь-якої держави-учасниці... Держави-учасниці також утримуватимуться від того, щоб перетворювати територію один одного на об'єкт військової окупації або інших прямих чи непрямих заходів застосування сили... Жодна окупація або придбання такого роду не визнаватиметься законною» (ст. 4) [3].

Отже, зазначені міжнародні правові акти сприяють формуванню та збереженню балансу сил у міжнародних відносинах, враховуючи інтереси та права всіх держав, що є важливим елементом для міжнародної стабільності та безпеки. Однак, серед науковців не існує єдиної думки, щодо визначення такої категорії, як «баланс сил».

Так, Д.Л. Оппенгайм визначає «баланс сил» як ключовий елемент, що забезпечує підтримку рівноваги серед націй для функціонування та дотримання міжнародного права. Його думка полягає в тому, що якщо держави не можуть мати взаємний контроль, то домінуюча держава може діяти на власний розсуд і нехтувати правом інших [4, с. 93-94].

Як зазначають М. Г. Фрай, Е. Гольдштейн, Р. Ленгхорн, поняття баланс сил «описує стан справ в міжнародній системі та пояснює поведінку держав в цій системі» [5].

Примуш М. В. і Осмолівська А. О., у свою чергу, розглядають «баланс сил» як систему, у якій основними акторами є національні держави з широкими військовими й економічними можливостями. У цій системі не існує диференціації ролей; якщо в ній налічується менше п'яти держав-акторів, то система може виявитися нестійкою. Якщо є п'ять або більше таких держав, то вони зацікавлені в тому, щоб не допустити усунення інших держав як основних акторів системи, зберігши їх як майбутніх союзників [6, с. 112].

І. Клауде відзначає: «якщо рівновага означає, що кожен може програти, - вона також означає, що кожен може виграти», надаючи «балансу сил» позитивного значення [7].

Однак, деякі вчені є прихильниками концепції «баланс сил», оскільки вони вважають, що такий механізм може сприяти напруженості та конфліктам між державами. Наприклад, М. Каплан зазначає: «Найслабший гравець, приєднавшись до майже переважаючого сильного гравця, лише створює умови, за яких він стане наступною жертвою» [8, с. 70]. Р. Вагнер зазначає, що

«важливе значення для теорії балансу сил полягає в тому, чи вважатимуть держави у своїх інтересах об'єднання для усунення інших держав» [9, с. 551].

Така думка є хибною, оскільки вона суперечить змісту поняття «баланс сил». Більш того, практика сучасних міжнародних відносин свідчить про те, що існують приклади, коли «найслабші гравці», об'єднавшись, створили стійкий союз, якому важко протистояти, при цьому, його члени дотримуються принципів міжнародного права. Мова йде про Європейський Союз, який являє собою об'єднання держав з різними рівнями економічного та військового потенціалу для забезпечення загальної безпеки та процвітання.

Підсумовуючи вищесказане, варто зауважити, що сучасні дослідження в цій галузі все більше визнають важливість співпраці та колективної дії для вирішення глобальних викликів, таких як боротьба з тероризмом, запобігання ядерній небезпеці та інше.

Баланс сил у міжнародних відносинах є основою забезпечення миру та безпеки у світі. Неможливість домінування одного суб'єкта над іншими та одностороннього визначення умов та правил гри, сприяє запобіганню міжнародних конфліктів, змушує сторони шукати компроміси та розв'язувати проблеми без застосування агресії, тобто шляхом переговорів.

«Баланс сил» є динамічним процесом, який постійно еволюціонує, це залежить від зміни впливу ключових акторів, створення або припинення існування міжнародних альянсів. Такі зміни можуть мати величезний вплив на міжнародну політику, безпеку, економіку та інші аспекти світового порядку. Тому важливо постійно відстежувати та аналізувати зміни в балансі сил для ефективного реагування на глобальні виклики та забезпечення міжнародної стабільності.

Список використаних джерел

1. Дейвіс Норман. Європа: історія. Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: Основи, 2014. 1464 с.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року.
URL:
https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення 03.01.2024 р.).
3. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU75010?an=31> (дата звернення 03.01.2024 р.).
4. L. Oppenheim. Development of the law of nations after Grotius. International law . 3 ed by Ronald F. Roxburgh. London, New York : Longmans, Green and co, 1920. Vol. I.- Peace. URL: <https://archive.org/details/internationala01oppe/page/n5/mode/2up?ref>

=ol&view=theater (дата звернення 03.01.2024 р.).

5. Баланс сил (геополітика). Вікіпедія: Вільна Енциклопедія. 12 лютого 2024 року UTC 17:11 URL: <http://surl.li/rtgyj> (дата звернення 20.03.2024 р.).

6. Примуш М. В., Осмолівська А. О. Політико-правові аспекти міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. *Політичне життя*. 2021. №3. С.109 - 114с.

7. Claude I. Power and International Relations. New York: Random House, 1962. P. 79.

8. Kaplan M. Towards Professionalism in International Theory: Macrossystem Analysis. New York: Free Press, 1979.

9. Wagner R. H. The Theory of Games and the Balance of Power. World Politics. 1986.

Іваницька Ольга Павлівна

Доктор історичних наук, професор

кафедри політології та державного управління.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0002-5512-1542

ІСПАНСЬКА МОДЕЛЬ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВІРОГІДНИЙ СЦЕНАРІЙ ДЛЯ УКРАЇНИ

Віроломне вторгнення Росії на українську територію та розв'язання нею повномасштабної й довготривалої війни з Україною стало глобальною цивілізаційною катастрофою, яка вразила не тільки українців, але й увесь світ. Російсько-українська війна стала також серйозним економічним шоком невизначеної тривалості та масштабу. Загальні збитки, нанесені Україні агресією Росії, оцінюються нині, за різними даними, в 2,2 трлн. дол. [1].

Першочерговим завдання після перемоги над російським агресором стане відбудова зруйнованої економіки. Відбудова України – процес, який розпочався із початком повномасштабної війни і триває паралельно з новими руйнуваннями, яких завдає Росія під час бойових дій та внаслідок обстрілів усієї території нашої країни. Ще у травні 2022 року президент України В.Зеленський запропонував країнам-союзникам взяти шефство над постраждалими внаслідок війни регіонами України. На заклик президента відгукнулося тоді 30 країн. У січні 2023 року представники уряду України, Євросоюзу, країн G7 та міжнародних фінансових установ ініціювали